

AMERIKA BOLALAR ADABIYOTINING TARIXIY TARAQQIYOTI

D. Amonova

Ingliz adabiyotshunosligi 2-bosqich magistranti, BuxDU

M.R. Kilicheva

f.f.f.d (PhD), BuxDU

Annotatsiya. Amerika bolalar adabiyoti uzoq bo'lmagan muddat ichida rivojlanib, hozirgi yuksak darajaga erishgan. Bu darajaga yetguncha bir necha asrlarni bosib o'tgan. Quyida Amerika bolalar adabiyoti tarixiy bosqichlari va ularning o'ziga xos xususiyatlari izohlanadi.

Kalit so'zlar. tarixiy bosqichlar, puritanlar, evolutsiya, rasmi kitoblar, sarguzasht, axloqiy adabiyot, yosh kitobxon;

Amerika bolalar adabiyoti tarixi bir necha asrlar davomida rivojlangan. Amerika bolalar adabiyoti o'zining butun evolyutsiyasi davomida adabiy manzarani shakllantirish, yosh ongni tarbiyalash va madaniy va ma'rifiy boyitishga ko'maklashishda muhim rol o'ynadi. Quyida uning asosiy bosqichlari haqida ma'lumot beriladi:

1. Dastlabki kashf etilishi va puritanlar ta'siri (XVII asr)
2. Amerikaning ilk rasmi kitoblari (XVIII asr)
3. Odob-axloq adabiyoti (XIX asr)
4. Bolalar adabiyotining oltin davri (XIX asr oxiri – XX asr boshlari)
5. Sarguzasht va fantaziyaning yuksalishi (XX asr)
6. Ikkinchi jahon urushidan keyingi davr va realizm (XX asr o'rtalari)

7. Xilma-xillik va ijtimoiy muammolar (XX asr oxiri - hozirgi)¹

1. Dastlabki kashf etilishi va puritanlar ta'siri (XVII asr) Amerika Puritan adabiyoti tarixini to'liq tushunish uchun Puritanizmni tushunish kerak. Puritanizm - 1500-yillarning oxirida paydo bo'lgan, Angliya cherkovini isloh qilishga intilgan diniy oqim. Angliya cherkovi 1534-yilda katolik cherkovidan ajralib chiqdi. Puritanlar Angliya cherkovini katoliklik bilan har qanday aloqadan xalos qilmoqchi edilar.²

2. Amerikaning ilk rasmiy kitoblari (XVIII asr). Amerika bolalar adabiyotidagi dastlabki rasmiy kitoblar 18-asr oxirida paydo bo'lgan va yosh kitobxonlarni jalb qilish va tarbiyalashda muhim rol o'ynagan. Quyida Amerikadagi dastlabki rasmiy kitoblar haqida ba'zi muhim fikrlar keltirilgan.

Chop etilgan rasmlarning paydo bo'lishi: XVIII asrning oxirlarida matbaa texnologiyasining rivojlandi, bu bolalar kitoblariga illyustratsiyalarni kiritishni oson va arzonroq qildi. Ko'pincha yog'och yoki mis o'yma naqshlar yordamida bosilgan bu rasmlar hikoyalarni jonlantirishga va yosh kitobxonlarni o'ziga jalb qilishga yordam berdi.

3. Odob-axloq adabiyoti (XIX asr). Axloqiy adabiyot dastlabki Amerika bolalar adabiyotida, ayniqsa XIX asrda Amerika puritan ta'siri va axloqiy tarbiya davrida muhim rol o'ynadi. Quyida bolalar adabiyotining yana bir muhim davri izohlanadi: Axloqiy tarbiyaga e'tibor: Axloqiy adabiyot yosh kitobxonlarda axloqiy qadriyatlar va fazilatlarini singdirishni maqsad qilgan. Unda ko'pincha itoatkorlik, halollik, mehnatsevarlik va taqvonning muhimligi ta'kidlangan. Ushbu kitoblardagi hikoyalar to'g'ri xulq-atvor namunalari va bolalarga taqlid qilish uchun saboq sifatida xizmat qilish uchun mo'ljallangan.

¹ <http://academia.edu/childrens/literature>

² E.Wayne Carp, A History of American Childhood, Pacific Lutheran University – January, 2007

4. Bolalar adabiyotining oltin davri (19-asr oxiri - 20-asr boshlari).

Amerikadagi bolalar adabiyotining oltin davri Amerika bolalar adabiyoti sohasida sezilarli o'sish, badiiy yutuqlar va doimiy klassiklarning paydo bo'lishi davrini anglatadi. Bu davr odatda XIX asr oxiridan XX asr boshlarigacha bo'lgan davr hisoblanadi.³

5. Sarguzasht va fantaziyaning yuksalishi (XX asr). Amerika bolalar adabiyotida sarguzasht va fantastika adabiyotining kuchayishi yosh kitobxonlarning tasavvurlarini o'ziga rom etish va ularni g'ayrioddiy sayohatlarga olib chiqishda muhim rol o'ynadi.⁴ XIX asr oxiri Amerikada ulkan ijtimoiy va madaniy o'zgarishlar davri bo'ldi. Sanoatlashtirish rivojlanib, Amerika chegarasi kengayib borar ekan, noma'lum sohalar, sehrlilik, imkoniyatlar va o'rganilmagan hududlarga qiziqish paydo bo'ldi. Bu madaniy zamin bolalar uchun sarguzasht va fantasiya adabiyotining yuksalishi uchun qulay zamin yaratdi.

6. Ikkinchi jahon urushidan keyingi davr va realizm (XX asr o'rtalari).

Amerikada nashriyot sanoatining kengayishi bolalar adabiyotining rivojlanishi va o'sishida muhim rol o'ynadi, kitoblardan kengroq foydalanishni ta'minladi va yosh kitobxonlar uchun turli xil adabiy ovozlarning gullab-yashnashiga yordam berdi.⁵

7. Xilma-xillik va ijtimoiy muammolar (XX asr oxiri - hozirgi): Amerika bolalar adabiyotidagi xilma-xillik va ijtimoiy muammolarni o'rganish so'nggi o'n yilliklarda tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda, mualliflar va illyustratorlar irqiy va etnik xilma-xillik, nogironlar hamda turli diniy va madaniy kelib chiqishi kabi o'ziga xosliklarning namoyon bo'lishini oshirish ustida faol ishlamoqda.

³ A.Ahrorqulova, A. Rahmonqulova, Jahon bolalar adabiyoti namoyondalari, Farg'ona – 2012

⁴ <http://infoplease.com>

⁵ Michael O.Tunnel, James S.Jacobs, The History and Origins of American Children's literature, International Reading Association - 2013 October

O'zining butun tarixi davomida Amerikadagi bolalar adabiyoti o'zgaruvchan ijtimoiy, madaniy va ta'lim manzarasini aks ettirish uchun rivojlandi. U bolalar tajribasini yaxshiroq ifodalash, tushunish va empatiyani rivojlantirish uchun turli xil ovozlarni, hikoya uslublarini va mavzularni tobora ko'proq qamrab oldi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. E.Wayne Carp, A History of American Childhood, Pacific Lutheran University – January, 2007
2. Michael O.Tunnel, James S.Jacobs, The History and Origins of American Children's literature, International Reading Association - 2013 October
3. Kilicheva M. R. POETICS OF WORKS ON LONELINESS IN AMERICAN AND UZBEK LITERATURE //Scientific reports of Bukhara State University. – 2021. – T. 5. – №. 56. – C. 56-64.
4. Kilicheva M. R. Composition of “Jane eyre” and “Wide sargasso sea” //Asian Journal Of Multidimensional Research. – 2023. – T. 12. – №. 5. – C. 74-79.
5. Kilicheva M. R. Artistic-psychological description and classification of loneliness in literature //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2021. – T. 11. – №. 10. – C. 997-1001.
6. Kilicheva M. R. Artistic-psychological description and classification of loneliness in literature //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2021. – T. 11. – №. 10. – C. 997-1001.
7. <http://britannica.com/art/childrentimes>
8. <http://academia.edu/childrens/literature>